

Livia Horvath, Dvojezična osnovna šola Genterovci Göntérházi Kétnyelvű Általános Iskola

INDIVIDUALIZIRANI PRISTOP POUČEVANJA OTROK IZ MANJ SPODBUDNEGA SOCIALNEGA OKOLJA Z VIDIKA VLOGE SPECIALNE PEDAGOGINJE

UVOD

Zavedamo se, da je ranljiva populacija otrok, ki izhaja iz manj spodbudnih socialno-ekonomskih okolij, potrebna še posebne pozornosti, sledenja in doslednosti pri osnovnem premagovanju socialnih odvisnosti, strpnosti in razumevanja. Na osebnostni ravni od družbe najteže dobijo tisto, česar so najbolj potrebni. Učinki manj spodbudnega socialnega okolja se lahko kažejo na vseh področjih otrokovega psihosocialnega delovanja, kot so kognitivni razvoj, šolanje, fizično zdravje, emocionalno in vedenjsko odzivanje. Potrebujemo podporno vzgojo in izobraževanje, predvsem za učenje življenja in uspešne interakcije s socialno-kulturnim okoljem, kar je za njih najboljše.

OPREDELITEV POPULACIJE OTROK, KI IZHAJA IZ MANJ SPODBUDNEGA SOCIALNEGA OKOLJA

Na ravni šolskega okoliša in staršev je ugotovljen nizek socialno-ekonomski status družin zaradi manj spodbudne gospodarske rasti širše/ožje okolice in slabih možnosti (samo)zaposlovanja. Družina postaja manj spodbudna, samoiniciativna, vedoželjna in motivirana za pridobivanje znanja. Okolje je odmaknjeno od infrastrukturnih središč za znanost, kulturo in šport, kar tem družinam otežuje obisk tovrstnih prireditev. Šoloobvezni otroci tako vedno bolj sodijo v rizično/nespodbudno skupino celotne populacije, ki potrebuje celostni pristop pomoči in podpore pri osebnem razvoju.

Znanje kot vrednota učencev iz socialno prikrajšanih družin je vedno manj pomembno, njihova jezikovna kompetenca, že na ravni govorjenega maternega jezika, je šibka, kar velja tudi za bralno kulturo, obiskovanje knjižnice ter aktivno udeležbo na znanstvenih, kulturnih, in športnih dogajanjih. Splošna razgledanost učencev je torej nizka. Kljub temu pa učitelji in vodstvo šole ugotavljamo, da imajo naši učenci tudi močna področja, ki jih je treba posebej izpostaviti. Med njimi poudarjam skromnost, iskrenost, poštenost, večjezičnost, medsebojno sodelovanje, sprejemanje drugačnosti, čut za sobivanje različnih narodnosti in spoštljiv odnos drug do drugega. Gre za lastnosti na osebnostni in družbeni ravni, ki so pomembne za ožjo in širšo skupnost in jih učenci ne morejo pridobiti samo z znanjem, temveč z vzgojo.

TEMELJNI CILJI IN NALOGE VZGOJNO-IZOBRAŽEVALNEGA DELA Z OTROKI, PRI KATERIH SO IZRAŽENI PRIMANJKLJAJI NA POSAMEZNIH PODROČJIH BRALNE PISMENOSTI

Na šoli smo zaznali, da imajo otroci, ki izhajajo iz manj spodbudnega socialno-ekonomskega okolja, primanjkljaje na govornem in socialnem področju oziroma slabše razvite veščine bralnega razumevanja in razvoja branja za učenje in življenje. Na pobudo šolskega projektnega tima smo zato kot prioriteto šole določili celostno, poglobljeno in predvsem individualno in diferencirano obravnavo teh učencev in optimiziranje njihovih bralnih spretnosti in sposobnosti.

Prvi korak je bil opredelitev razlogov opaženih težav oz. primanjkljajev. Vzroki za te primanjkljaje so: dvojezičnost/večjezičnost, pomanjkljivosti pri usvajanju temeljnih spretnosti in manj spodbudno okolje, pri čemer pogrešamo tudi ustrezno prilagojene metode poučevanja. Vsi ti dejavniki se med seboj nenehno prepletajo. Glede na ugotovljeno bi morali strategije učne pomoči izoblikovati za vsakega učenca individualizirano.

Začetna študija stanja je pokazala, da mora šola za slehernega učenca zasnovati longitudinalni načrt razvijanja bralne pismenosti. Prav zaradi tega so bile v prvem letu kot prioritete šole na področju bralne pismenosti postavljeni cilji za razvijanje tehnike branja in razumevanja navodil.

Kot šolska specialna pedagoginja sem prevzela diagnostični postopek preverjanja razvitosti funkcijskih spretnosti pri bralni tehniki učencev. Naslednje vprašanje je bilo, kako učne dejavnosti obogatiti s specialnimi in rehabilitacijskimi pristopi ter z možnostjo notranje diferenciacije in individualizacije dela v razredu.

V prispevku so predstavljene nekatere izkušnje in ugotovitve s tega področja.

DIAGNOSTIČNI PRISTOPI ODKRIVANJA PRIMANJKLJAJEV NA PODROČJU RAZVOJNIH DEJAVNIKOV BRANJA

Znotraj vzgojno-izobraževalnega procesa je pomemben segment preverjanje kognitivnih in čustvenomotivacijskih dejavnikov pri posameznem otroku. Ti dejavniki namreč vplivajo na razvoj branja ter posledično na interes in motivacijo za branje. Na temelju teh dognanj je možno opredeliti,

kakšne oblike učne pomoči potrebuje učenec za kompenzacijo primanjkljajev na specifičnih razvojnih področjih, vse to pa povezati z njegovimi močnimi področji.

Na šoli smo se odločili za diagnostični pristop, s pomočjo katerega bi dobili pregled kazalnikov rizičnih dejavnikov pri posameznem učencu na področju razvitosti (pred)bralne spretnosti in sposobnosti.

Strokovno izhodišče in vodilo pri tem je bilo tudi spoznanje, da je branje v začetni fazi obravnavano kot veščina, ki zahteva veliko vaj in vztrajnosti, da posameznik doseže avtomatizacijo mehničnega vidika branja oziroma branja kot tehnike. Pri branju se tako poudarjajo predvsem procesi zaznavanja – dekodiranje ali prepoznavanje tiskanih oziroma pisanih simbolov. Dejstvo je, da učenje branja ob vsem tem zahteva še veliko medsebojne usklajenosti različnih procesov.

NAČIN IN PODROČJA UGOTAVLJANJA PRIMANJKLJAJEV PRI POSAMEZNEM UČENCU NA PODROČJU RAZVOJA BRALNE SPRETNOSTI IN SPOSOBNOSTI TER SPLOŠNE UGOTOVITVE

Izbrali smo računalniško podprt diagnostični preizkus SNAP (Profil ocene posebnih potreb), ki omogoča sistematičen pregled otrokovih specifičnih učnih težav in njihovih dejavnikov.

Uporabljena sta bila dva instrumenta, in sicer preizkus poimenovanja slik za vse učence in bralni list za časovno omejeno branje za učence drugega in tretjega triletja (s predpostavko, da so zaključili fazo opismenjevanja). Vključena je bila celotna populacija učencev šole, to je 74 učencev.

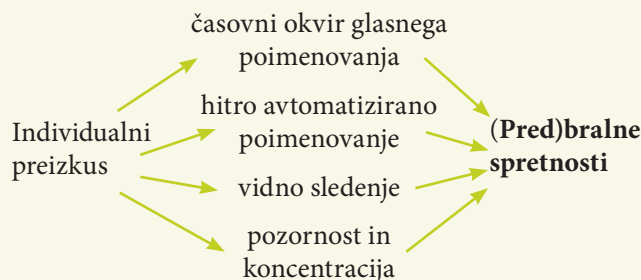
Preizkus je bil opravljen v šolskem letu 2011/2012 dvakrat, in sicer na začetku šolskega leta in na koncu kot možnost kvantitativne/kvalitativne analize napredka posameznega učenca, vse to ob učinkovitem razvijanju in individualiziranem pristopu poučevanja branja.

Pozornost je bila namenjena ugotavljanju razvojne stopnje (pred)bralnih spretnosti in sposobnosti posameznega učenca ter stopnji razvitosti avtomatizacije mehničnega vidika branja – »branje kot tehnika«. Znotraj individualnega pogovora je bila pozornost usmerjena tudi na otrokovo vrednotenje in doživljanje sebe in lastne bralne uspešnosti v testni situaciji ter na zavestno razmišljanje o lastni bralni samopodobi in motivaciji, predvsem pri učencih na višji stopnji.

OPIS PREIZKUSA, OPREDELITEV PODROČJA SPREMLJAVE IN KVANTITATIVNA ANALIZA REZULTATOV OB ZAKLJUČKU ENOLETNEGA PROJEKTA BRALNE PISMENOSTI

1. Poimenovanje slik

Cilj: Otrok mora čim hitreje in čim bolj natančno poimenovati vse predmete.

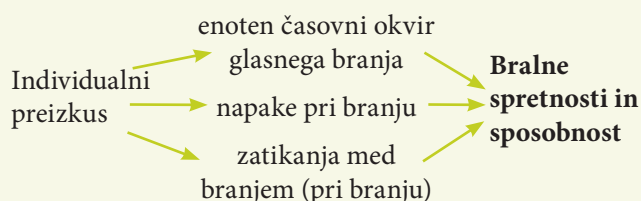

Ugotovitve: Učenci imajo dokaj dobro razvite kognitivne spretnosti, ki so potrebne za branje, predvsem komponenti jezikovne avtomatizacije in hitrosti besednega priklica. Ne kažejo večjih odstopanj glede hitrosti odzivanja in posledično ne potrebujejo več časa za odgovore. Največji napredek je bil opazen v nižjih razredih, kjer so učenci ob koncu šolskega leta vidno izboljšali specifične zaznavne spretnosti branja, in sicer na področju vidnega sledenja, branja z leve proti desni strani, večinoma že brez okulomotorne koordinacije. Osebnostnemu razvoju primerno se je tudi povečala hitrost poimenovanja. Glede na odzive in počutje v testni situaciji je bil preskus za celotno populacijo učencev vsakokrat zelo intenziven, zahteval je precejšnjo mero samoaktivacije in vztrajnosti, kar lahko pomeni, da imajo na splošno slabše razvite sposobnosti avtomatskega procesiranja.

Na temelju opazovanja je treba pri učencih ciljno razvijati določene kognitivne procese, kot so zaznavanje, spomin, učenje in mišljenje. Pri učenju je treba pozornost usmeriti na razvijanje jezikovne strukture govora, na bogatenje besedišča s pomočjo jezikovno bogatih vsebin in ob upoštevanju otrokovih interesnih področij (izbor besed) kot motivacijskega dejavnika branja.

2. Časovno omejeno branje

Cilj: Otrok mora v pol minute prebrati čim več besed.

Ugotovitve: Tehnika branja je zadovoljiva glede na opisano populacijo učencev, pri čemer se tekočnost in hitrost branja izboljšuje z njihovo starostjo (več izkušenj z branjem), izjeme so le otroci s posebnimi potrebami. Opazovanje med glasnim branjem otroka je bilo tudi usmerjeno na *napake pri branju*, kar pomeni, da otrok bere drugo od zapisane besede, in na to, ali otrok opazi svojo napako med branjem, ali se potruži pri popravljanju le-te in koliko je zmožen popraviti napačno prebrano besedo. Pri tem je bilo ugotovljeno, da so največ napak naredili pri branju manj znanih besed, večinoma so se potrudili pri popravljanju le-teh ter se ponovno vračali na branje (neznane) besede. Prav zaradi teh vrzeli na semantični ravni jezika je bila

tekočnost branja največkrat pretrgana. Med branjem je bila pozornost usmerjena tudi na *zaticanja med branjem*, pri čemer sta bila le opredeljena dva kriterija, in sicer ali otrok bere s črkovanjem ali besedo zloguje. V preostalih primerih je bilo branje tekoče.

Na temelju opazovanj je treba pri otrocih optimizirati branje, tako da bo lahko bralec svojo pozornost in energijo usmeril v bralno razumevanje. Učencem primanjkujejo izkušnje s samim branjem, le redko samoiniciativno kaj preberejo, branje povezujejo z učenjem, kar v njih ne vzbuja motiviranosti. Ob vsem tem so izkazovali precejšnje zanimanje za sam proces branja, za branje kot branje, kaj to pravzaprav je (pomembnost branja ne le v prid učenju in sami učni uspešnosti).

INDIVIDUALIZIRANI IN DIFERENCIRANI PRISTOPI K POUČEVANJU BRALNE PISMENOSTI

Poglobljen pristop k učinkovitemu poučevanju branja prispeva k izboljšanju bralne pismenosti pri slehernem učencu, upoštevajoč njegovo primarno razvojno opremljenost.

Specialnorehabilitacijski cilji so vpeti v celovit učni proces in predstavljajo sočasno pomoč otrokom s primanjkljaji na posameznem področju dejavnikov branja. Razvojne naloge zajemajo področja razvijanja kognitivnih in komunikacijskih spretnosti otroka, kot so vaje pozornosti in sledenja, fonološko zavedanje glasu in zavedanje tiska, širjenje besedišča, bogatenje jezikovne strukture povedi in razvijanje pozitivne čustvene samopodobe. Didaktično-metodične dejavnosti sistematično združujejo vsa sporazumevalna področja: govor, poslušanje, branje in pisanje. Pomembno je vključiti otroško kreativnost, motiviranost in možnost končne samoevalvacije.

Na temelju praktičnega dela z učenci, najavam nekaj didaktičnih načel, ki jih kot specialna pedagoginja uporabljam pri svojem delu:

- diferencialna diagnostika,
- sistematično upoštevanje vseh sporazumevalnih področij: govorjenje, poslušanje, branje, pisanje,
- individualizacija in diferenciacija,
- aktivna vloga učenca v vseh točkah učnega procesa,
- ohranjanje otroške kreativnosti, spodbujanje lastnih strategij,
- razvijanje samoevalvacije in kritičnega mišljenja pri otroku,
- dvig motivacije in ohranjanje aktivacijskega potenciala otroka,
- vzpodbuden in pozitiven odnos učitelj – učenec,
- strokovna, didaktično-metodična ciljnost, izvirnost, doslednost, natančnost učitelja.

Pri opisani populaciji otrok je treba izpostaviti pomen pravočasnega odkrivanja otrokovih primanjkljajev in težav kot tudi intervencijo in zgodnjo obravnavo, da tako lahko otrok dobi možnost razvijanja svojih sposobnosti in spretnosti na vseh razvojnih področjih.

Pomembna naloga šolske specialnopedagoške službe je, da vzpostavi pozitivno timsko sodelovanje z učiteljem in omogoči prepletanje obeh področij dela, pri čemer se obenem udeležujejo učni in razvojni cilji. Slednje pomeni, da je v sam učni proces priporočljivo vnesti posamezne elemente in didaktične-metodične oblike dela s področja specialne in rehabilitacijske pedagogike.

Kot večletna šolska specialna in rehabilitacijska pedagoginja sem dobila priložnost, da s strokovnimi predavanji učiteljem predstavim posamezna področja primanjkljajev in učnih težav. Pri tem sem poudarila pomen delovanja posameznih kognitivnih/komunikacijskih funkcij, potrebnih za usvajanje določenih spretnosti in sposobnosti (npr. branja). Podala sem tudi nabor možnosti razvijanja nastalih primanjkljajev ter njihovo odpravljanje oziroma kompenziranje z različnimi strategijami učne pomoči znotraj učnega procesa. Področja razvijanja so vsesplošna in navzoča pri vseh predmetnih področjih. Učitelji so dobili praktični uvid v procesne dejavnosti, ki so potrebne za funkcijo branja, ter razvijanje le-teh v procesu doseganja zastavljenih učnih ciljev in nalog, tudi projektnih.

SKLEP

»Da se posameznik lahko uči, mora imeti dobre kognitivne veščine in dobro miselno strukturo, da lahko to učenje sprejme.« (Payne, 2005)

Individualizirani in diferencirani pristop k poučevanju na področju bralne pismenosti in dostopa do znanja dviguje otrokovo šolsko uspešnost ter izboljšuje njegovo samopodobo, samospoštovanje in pristop do učenja in znanja.

Vse to ne bi bilo možno doseči brez odprtega, zavzetega vodstva šole in strokovnih delavcev, ki jim je mar za posameznega učenca, ki se znajo približati slehernemu posamezniku, mu pomagati in ga podpreti tako na učnem kot tudi na osebnostnem področju. Šola se je namreč zgodaj zavedla vsesplošnega problema, ki izhaja tudi iz manj spodbudnega socialnega okolja, v katerem živi veliko otrok.

Menim, da je šola na pravi poti in uspešno obravnava učence pri odpravljanju njihovih primanjkljajev in ozaščanju njihovih močnih področij ter razvijanju bralne pismenosti od začetnega do zrelega bralca. To zahteva od vseh strokovnih delavcev veliko potrpežljivosti in zavzetosti pri strokovnem delovanju, katerega cilj je nadomestiti primanjkljaje na področju bralne pismenosti in uspešno integrirati otroke v širše socialno okolje.

VIRI IN LITERATURA

Košak Babuder, M. (2012). Bralno razumevanje in razvoj branja za učenje pri otrocih iz manj spodbudnega okolja zaradi revščine. Doktorska disertacija.

Spletna stran: <http://www.nytud.hu/pp/oap.html> (26. 6. 2012).

Spletna stran: www.student-info.net/sis-mapa/skupina.../884183_erik_erikson.pdf

Spletna stran: http://skupnost.sio.si/mod/resource/view.php?id=258177&subdir=/1_USPOSABLJANJE_RADENCI_20._in_21._april_2012/1_Predavanja

Bralna pismenost v Sloveniji in Evropi; Zbornik prispevkov; Brdo pri Kranju, 25. in 26. oktober 2011.

Lipec Stopar, M. (2000). Strukturalna analiza branja z razumevanjem. V: Sodobna pedagogika (april, št. 2). Dostopno na naslovu: http://www.sodobna-pedagogika.net/index.php?option=com_content&task=view&id=1565&Itemid=56

Spletna stran: <http://www.pedagogika-andragogika.com/files/diplome/2006/2006-Marincic-Ursa.pdf> (13. 1. 2013).

Spletna stran: http://pefprints.pef.uni-lj.si/443/1/DIPLOMSKO_DELO.pdf (13. 1. 2013).

Spletna stran: <http://meixnerped.hu/felmeres.html> (13. 1. 2013).

Iva Potočnik in Mojca Cestnik

SLOVAR SLOVENSKEGA KNJIŽNEGA JEZIKA V ŠOLSKI PRAKSI, priložena zgoščenka z delovnimi listi

2012, ISBN 978-961-03-0023-6, 116 str., 262 str. na zgoščenci, 29,90 €

Slovar slovenskega knjižnega jezika v šolski praksi je vodnik za uporabo enojezičnega Slovarja slovenskega knjižnega jezika in predvsem njegove elektronske oblike v osnovnošolski praksi. Gradivo je namenjeno osnovnošolcem in njihovim učiteljem.

Predstavlja, kako uporabljati Slovar v knjižni in predvsem elektronski obliki – kdaj, kje, čemu z njim uresničevati različne cilje učnega načrta. Gradivo kaže poti, kako s Slovarjem vstopati v besedoslovje, frazeologijo, pravopis itd., kako informacije zbirati in izbirati ter v katerih okoliščinah jih uporabiti. Pri tem je osnovnošolska stopnja izobraževanja še posebej pomembna, ker privzgaja poznejše izobraževalne navade, torej tudi vseživljenjsko učenje.

Vodnik vsebuje zgoščenko z delovnimi listi, ki jih lahko učitelj vsebinsko in oblikovno prilagodi svojim učencem, njihovim primanjkljajem, znanju in ciljem pouka. Namen tega gradiva je učitelje spodbuditi tudi k lastni ustvarjalnosti in uporabi slovarjev pri pouku.

Informacije in naročila:

- po pošti: Zavod RS za šolstvo, Poljanska cesta 28, 1000 Ljubljana
- po faksu: 01/3005199
- po elektronski pošti: zalozba@zrss.si
- na spletni strani: <http://www.zrss.si>

Zavod
Republike
Slovenije
za šolstvo